

etnografije institucionalne vpetosti posameznih lokalnih akterjev v nadnacionalne in čezmejne politike ter iz mikroekološke študije premikov divjadi, na prvi pogled deluje zelo hetero-

geno, pa jo pozornejše branje zaradi skupnih teoretskih konceptualizacij in poglobljene refleksije ter rabe antropoloških premislekov o meji kot o instrumentalizaciji različnih naravnih,

kulturnih in politično-ekonomskih silnic umešča med temeljna dela na področju antropoloških raziskav meja na Slovenskem.

MARTA KOŠUTA: *Po sledih kraške noše.*

Mladika Trst, Trst 2022, 128 str.



Leto 1968 je bilo rojstno leto Kraške ohceti, ki se je nato uveljavila kot najbolj množična folklorna in za prireditelje še bolj narodno obarvana prireditev Slovencev z obrobja Trsta s središčem dogajanja v Repnu. V naslednjih letih se je z vedno več svati in sodelavci z obeh strani meje bolj ali manj redno odvijala vsaki dve leti – vse do daljšega premora po letu 2013, ki ga je po različnih zadregah s pridobivanjem kandidatov za slavnostno poroko podaljšala še pandemija bolezni covid-19. Šele leto 2022 je med ljudi vrnilo toliko nekdanje spročenosti, da so dozoreli pogoji za nadaljevanje tradicije. Še več, po ugotovitvah organizatorjev – Zadruga Kras, občine Repentabor in krajevnih društev – se je število svatov in drugih udeležencev s prejšnjega rekorda okrog 900, kot jih je bilo 2013, povišalo na blizu 1.060!

Že ob prvih ohceti, se spominjajo nekateri udeleženci in opazovalci, pa je

bilo ob velikem navdušenju ob robu slišati tudi pomisleke, češ da ljudska šega iz druge polovice 19. stoletja, obujena po pripovednem izročilu, ni poznala tako razkošnih oblačil mladoporočencev in svatov s Krasu, kot so bila prikazana v slavnostnem sprevodu. Vendar so ob vsestranskem občudovanju slikovitosti obujene snovne in nesnovne dediščine, uokvirjene v štiridnevno prireditev, ki se je s premišljenim dramskim lokom zaporedja dogodkov od snubljenja ter fantovščine in deklščine do poroke in veličastne povorke z volovsko vprego izpred ploščadi pred cerkvijo spustila v slavnostno okrašeni Repen, prihajale na dan tudi ugotovitve, ki niso potrjevale teh dvomov.

Marta Košuta, dolga leta učiteljica ročnih del v Trstu in okolici, ki je bila že od začetka ena od ključnih snovalk Kraške ohceti, zadolžena predvsem za rekonstrukcijo oblačil, v knjigi *Po sledih kraške noše* s številnimi pričevanji ter fotografijami in drugimi na novo odkritimi dokumenti potrjuje, da se v takratnih osnovnih ocenah in izpeljavah ni motila. S to novo, doslej najizčrpnjšo monografijo je le še potrdila, kar je ugotavljala že v prejšnjih delih o tržaški noši in njenih vezeninah ter o nošah v Križu in Škednju. Poleg tega je leta 2008 z etnologinjo Marijo Makarovič v knjigi *Ena duša in ena pamet* zbrala tudi bogato izročilo življenjskih pripovedi iz Škednja.

Marija Makarovič je zdaj že 82-letni avtorici stala ob strani tudi tokrat.

Uvrstila jo je med tehtne in prodorne raziskovalke oblačilne kulture kmečkega prebivalstva na Tržaškem in Tolminskem ter s pričujočo knjigo tudi na celotnem kraškem ozemlju. Njeno delo je ocenila kot prvo v samostojni knjigi predstavljeno strokovno obravnavo oblačilne kulture kmečkega prebivalstva na Krasu, »s posebnim ozirom na nedeljam in nekaterim svečanim priložnostim namenjeno *narodno nošo*«, v kateri je videla večplasten pojav ljudske kulture. Poleg tega je opozorila, da Marta Košuta v osrednjem poglavju o beli noši na Krasu in obnavljanju noš združuje tako bogato teoretično kot tudi »neizpodbitno veliko tehnično znanje, ki ga z njej danim pedagoškim erosom posreduje pevskim, folklornim in drugim skupinam«.

Monografija je, kot da bi bilo tako načrtovano, izšla ob kar najbolj pravem času – v letu, ko se je v vsem sijaju odigrala že sedemindvajseta Kraška ohcet in sta potrpežljiva, že prej izbrana ženin in nevesta naposled stopila pred oltar. Tako je bila srečna okoliščina, da je Marta Košuta svoja dolgoletna raziskovanja zaključila skoraj sočasno z naklonjenim medijskim poročanjem o po mnogih zapletih oživljeni ohceti. Pri tem velja poudariti, da z iskanjem drugih stičnih točk med obema dogodkoma ne kaže pretiravati. Avtorica si je namreč zastavila bolj daljnosežen načrt, kot bi bilo le potrjevanje pravilnosti odločitev izpred dobrih petdesetih let. V svoji knjigi

* Iztok Ilich, publicist, prevajalec in urednik; iztok.ilich47@gmail.com.

sledi razvoju praznične noše skozi čas in poudarja, da je od vsega etnološkega gradiva prav oblačenje eden pomembnejših elementov za poznavanje družbenega razvoja in napredka naroda. »Z nošo,« je prepričana izkušena raziskovalka, »so povezani vsi tradicionalni prazniki, od prve mladosti in odraščanja novih generacij do porok in vseh ostalih življenjskih postaj, tako da jo upravičeno imenujemo tudi obredno oblačilo naroda.« Ob tem je razvoj tradicionalnega oblačenja na družbeni rob odrinjenega kmečkega človeka odražal tudi raven doseženih pravic. Kajti »uporabo dragocenih tkanin, čipk ali drugih tvarin, kar krasi noše, ki jih danes poznamo,« je poudarila, »si je kmečki človek moral šele izboriti.« Avtorica je izsledke svojih terenskih

raziskav in pregledovanja skromne literature strnila v sedem tematskih poglavij: Oblačenje kmečkih ljudi, Zlato obdobje goriške svile, Sledi kraške noše, Kraška noša v ostalinah in slikah, Od konca stoletja do prve svetovne vojne, Med svetovnjima vojnama ter Beli deli noše na Krasu. V prilogah je natančno opisano še obnavljanje nedeljske noše v Grižah in na Vrheh, ki se ga je Marta Košuta s tamkajšnjimi domačinkami lotila leta 2011.

Povod za tečaj je bila želja skupine pevk, ki jih je okoli sebe zbrala Slava Borka Kucler, mentorica Andragoškega sklada iz Ljubljane, da bi začele nastopati v oblačilih krajevne noše. Z upoštevanjem nekaj ohranjenih obledelih starih fotografij, freske v kraški noši upodobljene sv. Notburge v cerkvi

v Krepljah ter Valvazorjevih ilustracij in predvsem akvarelov, ki jih je v zadnji četrtini 19. stoletja naslikal srbski raziskovalec Nikola Arsenović – za primerjavo so jim postavljeni prikazi goriške noše Saša Šantla – ter še nekaterih drugih drobcev informacij je bil po osmih letih cilj dosežen. Tečajnicam je uspelo rekonstruirati nošo, izdelale pa so si tudi nove peče, ki so se po besedah mentorice izkazale za najlepši dosežek tečaja.

Za etnološko stroko je raziskava Marte Košuta pomembna tudi zato, ker je avtorici z izjemno potrpežljivostjo uspelo odkriti identiteto večine na starih fotografijah ovekovečenih Kraševk in Kraševcev, pa tudi izvor in lastništvo predmetov, s katerimi je premišljeno ilustrirala svojo raziskavo.

MARIJA STANONIK (ur.): *Ljubezen na daljavo: Moževa pisma ženi aleksandrinki v Egipt.*

Znanstveno-raziskovalno središče, Annales ZRS, Slovenska matica, Koper in Ljubljana 2022, 587 str.



Tema aleksandrink, tudi poročenih žensk in deklet, ki so hodile služiti v Egipt

kot dojilje, hišne pomočnice, sobarice in negovalke ter opravljati še mnoga druga dela, je bilo dolgo zapostavljena ali namerno spregledana kot neprijetna in celo obsojanja vredna, saj je marsikatera mati doma pustila dojenčka, da je lahko dojila tujega otroka za denar, s katerim je reševala dom. Med prvimi se je aleksandrinstva lotila Dorica Makuc, ki je leta 1993 pri goriški Mohorjevi družbi izdala delo *Aleksandrinke*. V zadnjih letih je izšlo več študij, posneti so bili filmi in postavljene muzejske zbirke, pisma aleksandrink pa so vključena tudi v projekt spletne zbirke Pisma, ki jo pripravljajo v Raziskovalnem centru za humanistiko Univerze v Novi Gorici. Največ žensk iz Vipavske doline in z Goriškega je odšlo v različne kraje Egipta zlasti med gradnjo in po odprtju Sueškega prekopa, saj so bile tam plače tudi dvakrat višje kot v Italiji. Poleg

gospodarskih razmer sta bila pomembna razloga za odhajanje tudi opustošenje med prvo svetovno vojno in vse močnejši pritisk fašističnega režima. Posebnost obsežne monografije *Ljubezen na daljavo*, ki jo je zasnovala in uredila Marija Stanonik, izdala pa Znanstveno-raziskovalno središče Koper v zbirki Annales in Slovenska matica, je v tem, da gre za nekaj čez 70 pisem moža ženi, in ne obratno. Iz njih je mogoče razbrati položaj moža, ki se je znašel v povsem novem položaju. Njenih pisem se je ohranilo le nekaj, nekaj pa je tudi pisem drugih. Pisma so skenirana in prepisana v sodobnejši jezik. Ko je žena Angela leta 1931 odšla za štiri leta, je možu Ivanu Vetrihu prepustila leto dni staro hčerko, svojo bolno mater in močno zadolženo posestvo, ki so ga še med njeno odsotnostjo prodali na dražbi. Mož se je znašel v za

* Milan Vogel, univ. dipl. etnolog in prof. slovenščine, upokojeni komentator v kulturni redakciji Dela; mavmilan@gmail.com. Prispevek je bil 13. februarja 2023 predvajan na tretjem programu Radia Slovenija v sklopu oddaje S knjižnega trga.